

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ (UNECE)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Συνάντηση Υψηλού Επιπέδου των Υπουργών Περιβάλλοντος και Παιδείας
(Vilnius, 17-18 Μαρτίου 2005)
(Agenda σημεία 5 και 6)

**ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ UNECE ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

που υιοθετήθηκε στη Συνάντηση Υψηλού επιπέδου

Το Όραμα

Αλληλεγγύη, ισότητα, αμοιβαίος σεβασμός μεταξύ των λαών, των χωρών και των γενεών, είναι οι κοινές αξίες που διαγράφουν το όραμά μας για το μέλλον αυτής της περιοχής. Μιας περιοχής που χαρακτηρίζεται από την αειφόρο ανάπτυξη, στην οποία συμπεριλαμβάνονται η οικονομική ευρωστία, η δικαιοσύνη, η κοινωνική συνοχή, η προστασία του περιβάλλοντος και η αειφορική διαχείριση των φυσικών πόρων, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των σημερινών γενεών χωρίς να υποθηκεύουν την δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες.¹

Η εκπαίδευση δεν αποτελεί μόνο ανθρώπινο δικαίωμα² αλλά είναι εξίσου απαραίτητη προϋπόθεση για την αειφόρο ανάπτυξη, καθώς επίσης και σημαντικό εργαλείο για καλή διακυβέρνηση, για τη λήψη αποφάσεων «μετά λόγου γνώσεως» και για την προώθηση της δημοκρατίας. Ως εκ τούτου, η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) μπορεί να συμβάλει στη μετάφραση του οράματός μας σε πράξη.

Η ΕΑΑ αναπτύσσει και ενισχύει την ικανότητα των ατόμων, των ομάδων, των κοινωνιών, των οργανισμών και των χωρών να διαμορφώνουν απόψεις και επιλογές προς την κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης.

Μπορεί να προωθήσει την αλλαγή της νοοτροπίας των ανθρώπων δίνοντας τους την δυνατότητα να δημιουργήσουν ένα κόσμο περισσότερο ασφαλής, πιο υγιής και με περισσότερη ευημερία, άρα συμβάλλει στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής. Η ΕΑΑ μπορεί να συμβάλει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, στην αφύπνιση των συνειδήσεων και ενδυνάμωση στη λήψη αποφάσεων δίνοντας την δυνατότητα να εξερευνηθούν νέοι ορίζοντες και αντιλήψεις και να αναπτυχθούν νέες μέθοδοι και εργαλεία.

¹ Βλ. επίσης Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, «Το κοινό μας μέλλον», 1987.

² Βλ. επίσης Διακήρυξη για την Εκπαίδευση για την Βιώσιμη Ανάπτυξη, Πέμπτη Υπουργική Διάσκεψη « Ένα περιβάλλον για την Ευρώπη», Κίεβο, 2003.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η εντολή για ανάπτυξη της Στρατηγικής απορρέει από την δήλωση των Υπουργών Περιβάλλοντος της UNECE κατά την 5^η Διάσκεψη τους σχετικά με «Περιβάλλον για την Ευρώπη» το Μάιο του 2003 στο Κίεβο. Η Στρατηγική αξιοποίησε την εμπειρία που αποκτήθηκε τόσο μέσα στη συγκεκριμένη περιφέρεια όσο και παγκόσμια. Αποτελεί συμβολή και ευθυγραμμίζεται με το *Πλαίσιο Σχεδίου Εφαρμογής της Δεκαετίας για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη*, που αναπτύχθηκε από την UNESCO και πρέπει να αποτελέσει την βάση για την περιφερειακή εφαρμογή της Δεκαετίας και των αποτελεσμάτων της Συνόδου Κορυφής για την Βιώσιμη Ανάπτυξη.

2. Η Στρατηγική αναπτύχθηκε μέσω μιας συμμετοχικής διαδικασίας Κυβερνήσεων, Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, ΜΚΟ και άλλων ενδιαφερομένων φορέων της περιοχής της UNECE καθώς και διεθνών Οργανισμών.

3. Η Στρατηγική αυτή πρέπει να διευκολύνει την εισαγωγή και προώθηση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) στην περιοχή της UNECE και έτσι συμβάλλει στην υλοποίηση του κοινού μας οράματος.

4. Η περιοχή της UNECE περιλαμβάνει χώρες με πλούσια πολιτιστική ποικιλότητα και διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές συνθήκες. Οι προοπτικές της Αειφόρου Ανάπτυξης εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την αλλαγή του τρόπου ζωής και του τρόπου κατανάλωσης και παραγωγής με ταυτόχρονο σεβασμό των αναγκών των χωρών στις οποίες η μείωση της φτώχειας εξακολουθεί να αποτελεί θέμα μεγάλου προβληματισμού.

5. Η περιοχή διαθέτει τόσο τις απαραίτητες προϋποθέσεις όσο και την ανάγκη για την εφαρμογή μιας τέτοιας στρατηγικής. Η πλειονότητα των χωρών διαθέτει εκπαιδευτικά συστήματα με επαγγελματικό προσωπικό, διασφαλίζει πρόσβαση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ίσα δικαιώματα στην εκπαίδευση για όλους. Έχει υψηλό ποσοστό αλφαριθμητισμού, έχει αναπτύξει επιστημονικό δυναμικό και προβλέπει τη συμμετοχή της Κοινωνίας των Πολιτών. Εν τούτοις υφίστανται ακόμα προκλήσεις και απαιτήσεις που πρέπει να ικανοποιηθούν προκειμένου να εφαρμοσθεί ουσιαστικά η ΕΑΑ. Τα υπάρχοντα εκπαιδευτικά συστήματα πρέπει να βελτιωθούν ώστε να λαμβάνεται υπόψη ο διαθεματικός χαρακτήρας της ΕΑΑ, η κοινωνική συμμετοχή πρέπει να ενισχυθεί και πρέπει να υπάρξει επαρκής κινητοποίηση και αύξηση των θεσμικών και υλικών προϋποθέσεων για εφαρμογή της ΕΑΑ.

I. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

6. Σκοπός της στρατηγικής είναι να ενθαρρύνει τα Κράτη-Μέλη της UNECE να αναπτύξουν και να ενσωματώσουν την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) στα ήδη υπάρχοντα τυπικά εκπαιδευτικά συστήματα σε όλα τα σχετικά μαθήματα, καθώς και στη μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση. Αυτό θα προσφέρει στα άτομα γνώσεις και δεξιότητες στον τομέα της Αειφόρου Ανάπτυξης κάνοντας τα περισσότερο άξια και σίγουρα και αυξάνοντας τις ευκαιρίες τους να δράσουν για μια

υγιή και παραγωγική ζωή εναρμονισμένη με το φυσικό περιβάλλον³ και με ενδιαφέρον για τις κοινωνικές αξίες, την ισότητα των φύλων και την πολιτιστική ποικιλότητα.

7. Οι στόχοι της Στρατηγικής που θα συμβάλλουν στην πραγματοποίηση αυτού του σκοπού είναι οι ακόλουθοι:

α. Διασφάλιση πολιτικών όπως και νομοθετικών/κανονιστικών και λειτουργικών πλαισίων για υποστήριξη της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ)

β. Προώθηση της Αειφόρου Ανάπτυξης μέσω τυπικής, μη τυπικής και άτυπης μάθησης

γ. Κατάρτιση των εκπαιδευτικών ώστε να αποκτήσουν τα απαραίτητα εφόδια για να εντάξουν την Αειφόρο Ανάπτυξη στην διδασκαλία τους

δ. Εξασφάλιση πρόσβασης σε εργαλεία και διδακτικό υλικό για την Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

ε. Προώθηση της έρευνας και ανάπτυξης της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη

ζ. Ενίσχυση της Συνεργασίας για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα εντός της περιοχής της UNECE.

II. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ – ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

8. Η Στρατηγική θα υιοθετηθεί από ενδιαφερόμενα Κράτη-Μέλη της UNECE. Κράτη εκτός της περιοχής επίσης ενθαρρύνονται να την ακολουθήσουν.

9. Η Στρατηγική απευθύνεται στις κυβερνήσεις τις οποίες δραστηριοποιεί και συμβουλεύει σχετικά με τον τρόπο ανάπτυξης πολιτικών και πρακτικών που ενσωματώνουν την αειφόρο ανάπτυξη στην εκπαίδευση και τη μάθηση εμπλέκοντας εκπαιδευτικούς και άλλους ενδιαφερόμενους εταίρους. Η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη πρέπει να λαμβάνει υπόψη τοπικές, υπο-εθνικές, εθνικές και περιφερειακές συνθήκες και μπορεί να δίνει ποικίλου βαθμού έμφαση στις διαφορετικές όψεις της αειφόρου ανάπτυξης ανάλογα με τη χώρα και τον τομέα εκπαίδευσης. Αυτή η Στρατηγική θα χρησιμεύσει ως ένα ευέλικτο πλαίσιο για τις χώρες της περιοχής, δεδομένου ότι η εφαρμογή της καθορίζεται από τις προτεραιότητες και πρωτοβουλίες των χωρών που αντιμετωπίζουν τις ειδικές ανάγκες και συνθήκες τους.

---

³ Η Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη αναφέρει ότι οι άνθρωποι αποτελούν το κέντρο του ενδιαφέροντος για την βιώσιμη ανάπτυξη και ότι δικαιούνται μια υγιή και παραγωγική ζωή, σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον (βλ. επίσης Σχέδιο Εφαρμογής, Παγκόσμια Συνάντηση Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, ΟΗΕ, 2002).

10. Η Στρατηγική ενθαρρύνει διυπηρεσιακές/διατμηματικές συνεργασίες και συνεταιρισμούς μεταξύ υπηρεσιών και ενδιαφερομένων μερών⁴, ενεργοποιώντας την επένδυση υλικών και ανθρώπινων πόρων για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

11. Η Στρατηγική συμπεριλαμβάνει τις βασικές προβλέψεις/απαιτήσεις της Εκπαίδευσης για Όλους: *Εκπληρώνοντας τις κοινές δεσμεύσεις*.⁵

12. Η Στρατηγική στηρίζει την εφαρμογή των επιταγών των πολυμερών περιβαλλοντικών και άλλων σχετικών συμφωνιών που αφορούν στην επικοινωνία, την εκπαίδευση, τη συμμετοχή των πολιτών και την ευαισθητοποίηση του κοινού. Πρέπει ακόμα να στηρίζει την εφαρμογή του άρθρου 10 της Διακήρυξης του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, τη Συνθήκη του Aarhus⁶, τους Αναπτυξιακούς Στόχους των Ηνωμένων Εθνών για τη Χιλιετία⁷, και την Εκπαίδευση Ποιότητας⁸ προωθώντας μηχανισμούς λήψης αποφάσεων, διαφανών και ανοιχτών και μέσω της ενδυνάμωσης του ρόλου των απλών πολιτών.

III. ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΑΑ

13. Χρειάζεται να λάβουμε υπόψη ότι η έννοια της Αειφόρου Ανάπτυξης βρίσκεται σε εξέλιξη. Από αυτό προκύπτει ότι η ανάπτυξη μιας αειφορικής κοινωνίας πρέπει να θεωρηθεί ως μια συνεχής διαδικασία μάθησης, που εξερευνά θέματα και διλήμματα όπου οι σωστές απαντήσεις και λύσεις μπορεί να αλλάξουν όσο η εμπειρία μας αυξάνεται. Οι μαθησιακοί στόχοι για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη πρέπει να περιλαμβάνει γνώσεις, δεξιότητες, κατανόηση, συμπεριφορές και αξίες.

14. Η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη ακόμη αναπτύσσεται ως μια ευρεία και ολοκληρωμένη έννοια η οποία περιλαμβάνει αλληλοσχετιζόμενα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά θέματα. Διευρύνει την έννοια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (ΠΕ), η οποία έχει αντιμετωπίσει με αυξανόμενο βαθμό ένα ευρύ φάσμα θεμάτων σχετικών με την ανάπτυξη. Η ΕΑΑ περιλαμβάνει επίσης διάφορα στοιχεία ανάπτυξης και άλλες μορφές στοχευμένης εκπαίδευσης. Ως εκ τούτου η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να αναπτυχθεί και να συμπληρωθεί με άλλα πεδία εκπαίδευσης σε μία διαδικασία ενσωμάτωσης προς την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη.

15. Θέματα κλειδιά της Αειφόρου Ανάπτυξης περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τη μάχη για την εξάλειψη της φτώχειας, το ρόλο του πολίτη, την ειρήνη, την ηθική, την υπευθυνότητα σε τοπικό και παγκόσμιο πλαίσιο, την δημοκρατία και την διακυβέρνηση, την δικαιοσύνη, την ασφάλεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την υγεία, την ισότητα των φύλων, την πολιτιστική ποικιλότητα, την αγροτική και αστική ανάπτυξη, την οικονομία, τα παραγωγικά και καταναλωτικά πρότυπα, την ευθύνη

⁴ Μεταξύ των οργάνων των Κρατών.

⁵ Το πλαίσιο Δράσης του Dakar, UNESCO, 2000.

⁶ Τη Συνθήκη της UNECE για την Πρόσβαση στην Πληροφορία, τη Συμμετοχή του Κοινού στη Λήψη Αποφάσεων και την Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη σε Περιβαλλοντικά Θέματα, Aarhus (Δανία), 1998.

⁷ Διακήρυξη για τη Χιλιετία των Ηνωμένων Εθνών, Γενική Συνέλευση, 8^η ολομέλεια, 2000.

⁸ Κοινή Ανακοίνωση των Υπουργών Παιδείας, 32^η Γενική Διάσκεψη της UNESCO, 2003

των επιχειρήσεων, την προστασία του περιβάλλοντος, την διαχείριση των φυσικών πόρων, την βιοποικιλότητα και την ποικιλότητα των τοπίων⁹. Η ένταξη των παραπάνω διαφορετικών θεμάτων στην ΕΑΑ απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση.¹⁰

16. Κατά την υλοποίηση της ΕΑΑ πρέπει να αντιμετωπιστούν τα παρακάτω θέματα: η βελτίωση της βασικής εκπαίδευσης, ο επαναπροσανατολισμός της Εκπαίδευσης προς την Αειφόρο Ανάπτυξη, η αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού και η προώθηση της επιμόρφωσης.¹¹

17. Η ΕΑΑ πρέπει να ενθαρρύνει το σεβασμό και την κατανόηση διαφορετικών πολιτισμών και να εγκολπωθεί συμβολές από αυτούς. Ο ρόλος των αυτοχθόνων λαών πρέπει να αναγνωριστεί και οι ομάδες αυτές πρέπει να αποτελούν εταίρους στην διαδικασία ανάπτυξης εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η παραδοσιακή γνώση πρέπει να εκτιμηθεί και να διατηρηθεί ως αναπόσπαστο τμήμα της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη.

18. Οι εκπαιδευόμενοι όλων των επιπέδων πρέπει να ενθαρρύνονται στην καλλιέργεια και χρήση συστημικής, κριτικής και δημιουργικής σκέψης και αντιμετώπισης των θεμάτων, τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο πλαίσιο. Αυτά είναι προϋποθέσεις για δράση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.¹²

19. Η ΕΑΑ είναι μια δια βίου διαδικασία που ξεκινά στα πρώιμα παιδικά χρόνια συνεχίζεται μέσω της ανώτατης εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης των ενηλίκων και ξεπερνά τα όρια της τυπικής εκπαίδευσης. Καθώς οι αξίες, ο τρόπος ζωής και η συμπεριφορά αποκτώνται από νεαρή ηλικία νωρίς, ο ρόλος της εκπαίδευσης έχει ιδιαίτερη σημασία για τα παιδιά. Δεδομένου ότι η μάθηση πραγματοποιείται όσο αναλαμβάνουμε διάφορους ρόλους στη ζωή μας, η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη πρέπει να θεωρηθεί ως μια διαδικασία που επεκτείνεται σε όλη μας τη ζωή. Πρέπει να εισχωρήσει στα εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των επιπέδων, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και της συνεχούς εκπαίδευσης στελεχών και των υπευθύνων για τη λήψη των αποφάσεων.

20. Η Ανώτατη Εκπαίδευση πρέπει να συνεισφέρει σημαντικά στην ΕΑΑ στην ανάπτυξη των κατάλληλων γνώσεων και δεξιοτήτων.

21. Η ΕΑΑ πρέπει να λάβει υπόψη τις διαφορετικές τοπικές, εθνικές ή περιφερειακές συνθήκες καθώς και το παγκόσμιο πλαίσιο επιδιώκοντας την ισορροπία μεταξύ παγκόσμιων και τοπικών ενδιαφερόντων.

22. Η ΕΑΑ θα μπορούσε επίσης να συνεισφέρει στην ανάπτυξη αστικών και αγροτικών περιοχών αυξάνοντας την πρόσβαση στην εκπαίδευση και βελτιώνοντας την ποιότητα της. Αυτό θα ήταν ιδιαίτερα ευεργετικό για τους ανθρώπους που ζουν σε αγροτικές περιοχές.

---

⁹ Βλ. επίσης Πλαίσιο για Σχέδιο Εφαρμογής για την Δεκαετία για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, UNESCO, 2003.

¹⁰ Βλ. επίσης Δήλωση (*Statement*) για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

¹¹ Βλ. επίσης Agenda 21

¹² Βλ. επίσης Δήλωση (*Statement*) για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

23. Πρέπει να ληφθεί υπόψη η ηθική διάσταση, συμπεριλαμβανομένων θεμάτων ισότητας, αλληλεγγύης και αλληλεξάρτησης στην παρούσα γενιά και μεταξύ των σύγχρονων γενεών καθώς και της σχέσης ανθρώπου και φύσης και μεταξύ πλούσιων και φτωχών. Τα παραπάνω είναι καίρια για την αειφόρο ανάπτυξη και ως εκ τούτου ζωτικά για την ΕΑΑ. Η υπευθυνότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ηθική και αποτελεί θέμα πράξης για την ΕΑΑ.

24. Η τυπική ΕΑΑ πρέπει να διαποτίζεται από την εμπειρία της ζωής και εργασίας πέρα από τα όρια της τάξης. Οι εκπαιδευτές¹³ που εμπλέκονται στην ΕΑΑ έχουν σημαντικό ρόλο στην διευκόλυνση της διαδικασίας και ενθάρρυνσης του διάλογου μεταξύ μαθητών, φοιτητών, των αρχών και της κοινωνίας των πολιτών.¹⁴ Έτσι η ΕΑΑ προσφέρει μια ευκαιρία για να ξεπεράσει η εκπαίδευση την απομόνωσή της από την κοινωνία.

25. Η ΕΑΑ προϋποθέτει πρωτοβουλίες με στόχο να αναπτυχθεί πνεύμα αμοιβαίου σεβασμού κατά την επικοινωνία και τη λήψη αποφάσεων, μεταθέτοντας το κέντρο βάρους από τη μετάδοση της πληροφορίας προς την διευκόλυνση της συμμετοχικής μάθησης.¹⁵ Συνεπώς πρέπει να αναγνωριστεί η συνεισφορά της ΕΑΑ στη συμμετοχική και ολοκληρωμένη διαχείριση πολιτικής και λήψης αποφάσεων. Ο ρόλος της ΕΑΑ στην ανάπτυξη και αναβάθμιση της συμμετοχικής δημοκρατίας,¹⁶ πρέπει επίσης να αναγνωρισθεί ειδικά ως συμβολή στην επίλυση κοινωνικών διενέξεων και την επίτευξη δικαιοσύνης, περιλαμβανομένων των διαδικασιών της Local Agenda 21.

26. Η ΕΑΑ απαιτεί συνεργασία και σύμπραξη. Στους κύριους συντελεστές περιλαμβάνονται οι κυβερνήσεις και οι τοπικές αρχές, οι εκπαιδευτικοί και επιστημονικοί τομείς, ο τομέας της υγείας, ο ιδιωτικός τομέας, η βιομηχανία, οι συγκοινωνίες, η γεωργία, τα εμπορικά επιμελητήρια και τα εργατικά συνδικάτα, τα ΜΜΕ, οι ΜΚΟ, διάφορες κοινότητες, οι αυτόχθονες πληθυσμοί και οι διεθνείς οργανισμοί.

27. Η ΕΑΑ πρέπει να προωθεί τις δεσμεύσεις που απορρέουν από πολυμερείς περιβαλλοντικές και άλλες διεθνείς συμφωνίες που σχετίζονται με την Αειφόρο Ανάπτυξη.

IV ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

28. Η ΕΑΑ απαιτεί επαναπροσανατολισμό με αποστασιοποίηση από την αποκλειστική παροχή γνώσης και στροφή προς την ενασχόληση με τα προβλήματα και τον εντοπισμό πιθανών λύσεων. Επομένως, η εκπαίδευση οφείλει να διατηρήσει την παραδοσιακή επικέντρωση της σε αυτοτελή αντικείμενα ανοίγοντας όμως ταυτόχρονα την πόρτα σε πολυθεματική και διαθεματική εξέταση καταστάσεων της αληθινής ζωής (τρέχουσας πραγματικότητας). Αυτό ενδέχεται να έχει επίπτωση στην δομή των προγραμμάτων μάθησης και στις διδακτικές μεθόδους, απαιτώντας από τους εκπαιδευτικούς να αλλάξουν από το να είναι αποκλειστικώς «πομποί» και τους

¹³ Ως εκπαιδευτές θεωρούνται οι καθηγητές, οι δάσκαλοι, οι επιμορφωτές, και όλοι οι άλλοι επαγγελματίες με εκπαιδευτικό έργο όπως οι εθελοντές της εκπαίδευσης.

¹⁴ Βλ. επίσης Δήλωση για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

¹⁵ Διακήρυξη της Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα, 1997. Μερικές χώρες χρησιμοποιούν τον όρο «κοινωνική μάθηση» αντί για «συνεργατική μάθηση».

¹⁶ Local Agenda 21.

εκπαιδευόμενους από το να είναι αποκλειστικώς «δέκτες». Αντί αυτού εκπαιδευτικοί και εκπαιδευόμενοι πρέπει να αποτελούν μία ομάδα.

29. Τα ιδρύματα τυπικής εκπαίδευσης (κυρίως σχολεία) παίζουν ένα σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων από νεαρή ηλικία καλλιεργώντας γνώσεις και επηρεάζοντας στάσεις και συμπεριφορά. Είναι σημαντικό να εξασφαλίζεται ότι όλοι οι μαθητές και φοιτητές αποκτούν κατάλληλη γνώση περί Αειφόρου Ανάπτυξης και είναι ενήμεροι για τις επιπτώσεις των αποφάσεων τους οι οποίες δεν στηρίζουν την αειφόρο ανάπτυξη. Το εκπαιδευτικό ίδρυμα ως σύνολο περιλαμβανομένων των μαθητών και σπουδαστών, δασκάλων, διαχειριστών και άλλου προσωπικού αλλά επίσης και των γονέων οφείλει να ακολουθεί τις αρχές της Αειφόρου Ανάπτυξης.

30. Είναι σημαντικό να υποστηρίζονται μη-τυπικές και άτυπες δραστηριότητες της ΕΑΑ δεδομένου ότι αυτές αποτελούν ουσιαστικό συμπλήρωμα της τυπικής εκπαίδευσης χωρίς να παραβλέπεται και η μάθηση των ενηλίκων. Η μη-τυπική ΕΑΑ έχει ένα ιδιαίτερο ρόλο δεδομένου ότι συχνά είναι περισσότερο συμμετοχική, προσανατολισμένη προς τον εκπαιδευόμενο και προωθεί την δια βίου μάθηση. Η άτυπη μάθηση στον χώρο εργασίας προσδίδει πρόσθετη αξία τόσο για τους εργαζόμενους όσο και για τους εργοδότες. Επομένως, η συνεργασία μεταξύ όλων των παραγόντων που εμπλέκονται σε όλες τις μορφές ΕΑΑ πρέπει να αναγνωρίζεται και να ενθαρρύνεται.

31. Κατάλληλη αρχική κατάρτιση και μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών και ευκαιρίες για αυτούς να μοιράζονται εμπειρίες είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την επιτυχία της ΕΑΑ. Με υψηλή εγρήγορση και γνώση για την Αειφόρο Ανάπτυξη γενικά και ιδιαίτερα, για θέματα Αειφόρου Ανάπτυξης στα αντικείμενα της δουλειάς τους, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να είναι περισσότερο αποτελεσματικοί και να καθοδηγούν με το παράδειγμα. Η κατάρτιση πρέπει επίσης να είναι στενά συνδεδεμένη με τα σχετικά ευρήματα της έρευνας επί της Αειφόρου Ανάπτυξης.

32. Η διδασκαλία και η μάθηση στην ΕΑΑ υποβοηθούνται πάρα πολύ από το περιεχόμενο, την ποιότητα και την διαθεσιμότητα εποπτικών υλικών. Το υλικό αυτό ωστόσο, δεν είναι διαθέσιμο σε όλες τις χώρες. Αυτό είναι πρόβλημα για το συνολικό τομέα της τυπικής εκπαίδευσης αλλά επίσης και της μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Επομένως, επισταμένες προσπάθειες πρέπει να γίνουν για την ανάπτυξη και αναπαραγωγή τους. Η συνέπεια μεταξύ του εκπαιδευτικού υλικού τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης πρέπει να ενθαρρύνεται και η πρόκληση είναι να εξασφαλιστεί ότι τα υλικά αυτά είναι όντως σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη και προσιτά σε τοπικό επίπεδο.

33. Προκειμένου η ΕΑΑ να είναι αποτελεσματική πρέπει:

A. Να προσεγγίζεται με δύο τρόπους (i) με την ενσωμάτωση των θεμάτων της ΕΑΑ σε όλο το φάσμα των σχετικών πεδίων, προγραμμάτων και μαθημάτων (ii) με παροχή οργανωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και πρωτοβουλιών επί ειδικών αντικειμένων.

B. Να επικεντρώνεται στην πραγματοποίηση ουσιαστικών μαθησιακών εμπειριών τόσο σε εκπαιδευτικά ιδρύματα όσο και στον εργασιακό χώρο, στις οικογένειες και στις κοινότητες.

Γ. Να αυξάνει τη συνεργασία και τη σύμπραξη ανάμεσα σε όλα τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας και τους λοιπούς εταίρους. Περαιτέρω εμπλοκή του

ιδιωτικού τομέα και της βιομηχανίας στην εκπαιδευτική διαδικασία θα βοηθήσει να αντιμετωπισθούν η ταχύτερη τεχνολογική ανάπτυξη και οι ταχύτερα μεταβαλλόμενες εργασιακές συνθήκες. Μαθησιακές δραστηριότητες σε στενή σχέση με την κοινωνία θα προσθέσουν στους εκπαιδευόμενους πρακτική εμπειρία.

Δ. Να παρέχει μία ενδοσκόπηση στα παγκόσμια, περιφερειακά, εθνικά και τοπικά περιβαλλοντικά προβλήματα ερμηνεύοντας τα με την βοήθεια της προσέγγισης του κύκλου ζωής και επικεντρώνοντας όχι μόνο στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις αλλά επίσης στον οικονομικό και κοινωνικό αντίκτυπο αντιμετωπίζοντας τόσο το φυσικό περιβάλλον όσο και αυτό που έχει τροποποιηθεί από τους ανθρώπους.

Ε. Να χρησιμοποιεί ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών μεθόδων, συμμετοχικών και προσανατολισμένων στις διαδικασίες και στην ανεύρεση λύσεων, ειδικά προσαρμοσμένων στους εκπαιδευόμενους. Πέρα από τις παραδοσιακές μεθόδους αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων και συζητήσεις, εννοιολογική χαρτογράφηση, φιλοσοφική αναζήτηση, διευκρίνιση αξιών, προσομοιώσεις, «σενάρια», χρήση μοντέλων, παιχνίδια ρόλων, εκπαιδευτικά παιχνίδια, τεχνολογία πληροφορίας και επικοινωνιών, έρευνες (surveys), μελέτη περιπτώσεων (case studies), επισκέψεις και μάθηση στο πεδίο, σχέδια εργασίας (project), που αναλαμβάνουν οι εκπαιδευόμενοι, μελέτη καλών πρακτικών, αξιοποίηση εμπειριών από τον εργασιακό χώρο και επίλυση προβλήματος.

ΣΤ. Να υποστηρίζεται από σχετικό εποπτικό υλικό όπως μεθοδολογικές, παιδαγωγικές και διδακτικές εκδόσεις, εγχειρίδια, εποπτικά βοηθήματα και εργαλεία, μελέτες περιπτώσεων και καλών πρακτικών, ηλεκτρονικές και άλλες οπτικοακουστικές πηγές (audio, video, κ.λπ.)

34. Οι κυβερνήσεις οφείλουν να ενισχύουν τη μη τυπική και άτυπη μάθηση δεδομένου ότι οι ενήμεροι πολίτες και καταναλωτές που γνωρίζουν συμβάλλουν ουσιαστικά για την εφαρμογή αειφορικών μέτρων μέσω των δικών τους επιλογών και δράσεων περιλαμβανόμενης της Local Agenda 21.

35. Μη τυπική και άτυπη μάθηση περιλαμβανομένων προγραμμάτων ευαισθητοποίησης του κοινού πρέπει να έχουν ως στόχο την παροχή καλύτερης κατανόησης των σχέσεων μεταξύ κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών θεμάτων σε τοπικό και παγκόσμιο πλαίσιο περιλαμβανομένης και της προοπτικής του χρόνου. Κοινότητες, οικογένειες, ΜΜΕ, και ΜΚΟ είναι σημαντικοί παράγοντες στην αύξηση της συνειδητοποίησης του κοινού σχετικά με την Αειφόρο Ανάπτυξη.

36. Οι ΜΚΟ είναι σημαντικές πηγές άτυπης και μη τυπικής μάθησης, ικανές να εφαρμόζουν διαδικασίες κοινωνικής ενδυνάμωσης (ενίσχυσης του ρόλου των πολιτών) αλλά και να ενσωματώνουν και μετασχηματίζουν την επιστημονική γνώση και τα γεγονότα σε εύληπτη πληροφόρηση. Ο ρόλος τους ως ενδιάμεσοι μεταξύ κυβερνήσεων και του ευρύτερου κοινού πρέπει να αναγνωρίζεται, να προωθείται και να ενισχύεται. Συμπράξεις και συνεργασίες μεταξύ ΜΚΟ, κυβερνήσεων και ιδιωτικού τομέα θα μπορούσαν να συνεισφέρουν σημαντική πρόσθετη αξία στην ΕΑΑ.

37. Τα ΜΜΕ είναι μία σημαντική δύναμη στην καθοδήγηση των καταναλωτικών επιλογών και του τρόπου ζωής, ιδιαίτερα για τα παιδιά και τους νέους. Η πρόκληση είναι να κινητοποιήσουν την τεχνογνωσία τους και τους διαύλους επικοινωνίας και διάδοσης (ειδήσεων) που διαθέτουν για να διαδώσουν πληροφορία και σημαντικά μηνύματα σε θέματα που σχετίζονται με την Αειφόρο Ανάπτυξη.

38. Όλοι οι τομείς εργασίας μπορούν να συμβάλλουν στην εθνική, περιφερειακή και παγκόσμια αειφορία. Η ανάπτυξη εξειδικευμένων προγραμμάτων κατάρτισης για ανάπτυξη των γνώσεων και δεξιοτήτων των επαγγελματιών και όσων λαμβάνουν τις αποφάσεις για να συμβάλλουν στην αειφόρο ανάπτυξη έχει εντοπιστεί ως κρίσιμη παράμετρος της ΕΑΑ.¹⁷

39. Συνεπώς, η επαγγελματική κατάρτιση και η διαρκής εκπαίδευση έχουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο να παίζουν και συνεπώς πρέπει να παρέχεται σε όσους λαμβάνουν αποφάσεις και όλους τους επαγγελματίες, ιδιαίτερα σε εκείνους που διαδραματίζουν ρόλο στο σχεδιασμό και την διαχείριση. Πρέπει να στοχεύεται η δόμηση γνώσεων και η ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη. Η διαρκής εκπαίδευση έχει τις εξής δύο κύριες περιοχές δραστηριοτήτων:

Α) αναβάθμιση της γνώσης και των δεδομένων και,

Β) ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων που χρειάζονται σε διαφορετικά επαγγέλματα και διάφορες καταστάσεις.

Η διαρκής εκπαίδευση είναι μία από τις περιοχές που θα μπορούσε να επωφεληθεί από τη συνεργασία μεταξύ του εκπαιδευτικού τομέα, των διάφορων εταίρων και της κοινωνίας γενικότερα.

40. Τα προγράμματα κατάρτισης πρέπει να αντιμετωπίζουν τα θέματα – κλειδιά της Αειφόρου Ανάπτυξης, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη τις ανάγκες των αντίστοιχων επαγγελμάτων και τη σχετικότητα αυτών των θεμάτων με τα αντικείμενα της εργασίας τους. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί σε θέματα που συνδέονται με την κύρια ευθύνη ενός επαγγέλματος και τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές του επιπτώσεις.

41. Προκειμένου να γίνει η ΕΑΑ τμήμα ενός προγράμματος για αλλαγή προς μία περισσότερο αειφορική κοινωνία η ίδια η εκπαίδευση πρέπει να υποστεί αλλαγή. Έρευνα που ενδέχεται να συμβάλει στην ΕΑΑ πρέπει να ενθαρρυνθεί. Υπάρχει ανάγκη ενισχυμένης συνεργασίας και σύμπραξης ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους εταίρους με δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης που κυμαίνονται από εντοπισμό των περιοχών ενδιαφέροντος μέχρι την εργασία με τη νέα γνώση και κοινοποίηση και χρήση της. Τα αποτελέσματα των προσπαθειών έρευνας και ανάπτυξης πρέπει να μπορούν να γίνονται κτήμα όλων όσων έχουν ρόλο σε τοπικό περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο και να ενσωματώνονται σε διάφορα τμήματα του εκπαιδευτικού συστήματος και της αντίστοιχης εμπειρίας και πρακτικής.

---

¹⁷ Βλ. επίσης το Πλαίσιο για το Σχέδιο Εφαρμογής της Δεκαετίας για την ΕΑΑ (*Implementation Scheme for the Decade of Education for Sustainable Development*)

V. ΠΛΑΙΣΙΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

1. Εθνική εφαρμογή

42. Κάθε χώρα είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή αυτής της Στρατηγικής. Προκειμένου να ενσωματωθεί η προοπτική της Αειφόρου Ανάπτυξης σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης θα απαιτηθεί ισχυρή πολιτική υποστήριξη σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης. Προς αυτήν την κατεύθυνση συνιστάται να μεταφράσουν οι χώρες την παρούσα Στρατηγική στην/στις επίσημη/ες γλώσσα/ες και εφόσον πρέπει σε γλώσσα/ες μειονοτήτων και να την κοινοποιήσουν στις σχετικές αρχές, ορίζοντας και (σχετικό) υπεύθυνο (στην Διοίκηση).

43. Για την αποτελεσματική εφαρμογή της Στρατηγικής απαιτείται η ενσωμάτωση των προβλέψεων της Στρατηγικής στο σχεδιασμό, επενδύσεις και διαχειριστικές στρατηγικές του κράτους και των τοπικών αρχών για όλα τα στάδια εκπαίδευσης και για όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οργανισμούς. Ταυτοχρόνως η εφαρμογή της Στρατηγικής πρέπει να εναρμονίζεται και να επωφελείται από άλλες σχετικές κυβερνητικές διμερείς ή πολυμερείς πρωτοβουλίες. Τα νομικά, οικονομικά και επικοινωνιακά εργαλεία πρέπει να προσαρμόζονται στις συνθήκες του κράτους. Έτσι οι χώρες μπορούν να εφαρμόζουν τις προβλέψεις της Στρατηγικής όπως επιβάλλεται σε σχέση με τη νομοθεσία, τις πολιτικές και τα λειτουργικά τους πλαίσια.

44. Οι χώρες οφείλουν να προσδιορίσουν τις ήδη υπάρχουσες υποχρεώσεις τους σχετικά με την επικοινωνία, την εκπαίδευση και την δημόσια συμμετοχή και ευαισθητοποίηση σε διεθνείς, περιβαλλοντικές και άλλες συναφείς συμφωνίες προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτές με τρόπο ουσιαστικό μέσω της ΕΑΑ.

45. Ο εκπαιδευτικός τομέας συνιστάται από ένα ευρύ φάσμα μετεχόντων που ενεργούν στο πλαίσιο διαφορετικών ρυθμιστικών και διαχειριστικών συστημάτων στις διάφορες χώρες. Απευθύνεται σε ανθρώπους διαφόρων ηλικιών και διαφορετικών στάσεων. Η πρόκληση θα είναι να αντιμετωπισθούν (αυτές οι διαφορές) και να εφαρμοστεί η αναγκαία μεταρρύθμιση στη λήψη αποφάσεων και το λειτουργικό πλαίσιο του εκπαιδευτικού τομέα με βάση το πνεύμα αποδοχής και εμπιστοσύνης και την αρχή της επικουρικότητας και με ενθάρρυνση της αυτο-αξιολόγησης. Είναι σημαντικό για τους υπεύθυνους της τυπικής, μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης να συνεργάζονται με σχετικές κρατικές αρχές για την εφαρμογή της παρούσας Στρατηγικής.

46. Η συνεργασία, η κοινή ευθύνη και ηγεσία όλων των σχετικών κρατικών υπηρεσιών πρέπει να αναγνωριστούν ως ένας σημαντικός μηχανισμός καλής διακυβέρνησης και πρέπει να ενισχυθεί. Ειδικά, τα Υπουργεία Παιδείας και Περιβάλλοντος πρέπει να συνεργάζονται και να αναλάβουν ηγετικό ρόλο, εγκαινιάζοντας και ενθαρρύνοντας την παραπέρα ενσωμάτωση των κύριων ζητημάτων της Αειφόρου Ανάπτυξης στην πολιτική της τυπικής εκπαίδευσης όπως και στα προγράμματα και στο περιεχόμενο των σπουδών σε όλα τα επίπεδα. Πρέπει ακόμα να αξιολογούν την εφαρμογή της Στρατηγικής. Παρόλα αυτά η στενή και αποτελεσματική συνεργασία τους και με άλλες δημόσιες αρχές όπως και με άλλους εταίρους είναι επίσης αναγκαία, ιδιαίτερα με αρχές υπεύθυνες για την οικονομία.

47. Υπάρχει ανάγκη μηχανισμού για το συντονισμό εφαρμογής της Στρατηγικής σε επίπεδο χώρας¹⁸ και επίσης και για την αμοιβαία ανταλλαγή πληροφόρησης και ενεργοποίηση συνεταιρικών σχέσεων μεταξύ των κύριων παραγόντων.¹⁹ Μία δυνατότητα είναι η καθιέρωση μίας «Εθνικής Πλατφόρμας για την ΕΑΑ» ενδεχομένως υπό την αιγίδα του Συμβουλίου Αειφόρου Ανάπτυξης ή άλλων σχετικών οργάνων που φέρνουν κοντά επιστήμονες και επαγγελματίες από διαφορετικούς κλάδους.

48. Τα Εθνικά Σχέδια Εφαρμογής πρέπει να χρησιμεύουν ως κεντρικά στοιχεία της εφαρμογής. Οι χώρες πρέπει να αποφασίσουν για ένα σώμα/όργανο το οποίο θα είναι υπεύθυνο για την κατάρτιση ενός προκαταρτικού σχεδίου εφαρμογής.

49. Το Εθνικό Σχέδιο Εφαρμογής πρέπει να αναπτυχθεί με συμμετοχική διαδικασία. Έτσι όλοι οι σχετιζόμενοι εταίροι πρέπει να εμπλακούν. Οι πραγματικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα πρέπει να ληφθούν υπόψη. Αναγνωρίζοντας ότι οι χώρες ενδέχεται να επιθυμούν να θέσουν τις δικές τους προτεραιότητες και σχήματα για την εφαρμογή της Στρατηγικής σύμφωνα με τις ανάγκες, πολιτικές και τα προγράμματα τους οι προβλέψεις του παρόντος κεφαλαίου μπορούν να ληφθούν ως κατευθυντήριες οδηγίες για την Εργασία αυτή. Τα Εθνικά Σχέδια Εφαρμογής πρέπει να περιλαμβάνουν: στόχους, δραστηριότητες/μέτρα, πιθανό χρονοδιάγραμμα και μεθόδους αξιολόγησης.

2. Περιοχές δράσεων

Εξασφάλιση πολιτικών νομοθετικών και λειτουργικών πλαισίων που υποστηρίζουν και προωθούν την ΕΑΑ

50. Πλαίσια πολιτικών, νομοθεσίας και λειτουργίας καθώς και το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων πρέπει να περιλαμβάνουν και υποστηρίζουν την ΕΑΑ. Δράσεις-κλειδιά για την επίτευξη των ανωτέρω μπορεί να είναι:

Η υιοθέτηση πλαισίων για την ΕΑΑ για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης ενεργοποίηση της ανάπτυξης επιστημονικής και πολυεταρικής συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένης της καθιέρωσης μηχανισμών διαβούλευσης, αν ενδείκνυται ενσωμάτωση αρχών αειφόρου ανάπτυξης στα προγράμματα σπουδών και ειδικά μαθήματα σε όλα τα επίπεδα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ιδιαίτερα στην αρχική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, βελτίωση στην παροχή και διαχείριση εκπαιδευτικών υποδομών ώστε αν τείνουν προς την αειφόρο ανάπτυξη και ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ φυσικών, οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών επιστημών σε διεπιστημονικές, πολυεπιστημονικές και εξειδικευμένες σπουδές. Οι διεπιστημονικές και εξειδικευμένες σπουδές πρέπει να εξισορροπούνται κατάλληλα.

Προώθηση Αειφόρου Ανάπτυξης μέσω τυπικής, μη τυπικής και άτυπης μάθησης

51. Πρέπει να ενθαρρύνεται η ευαισθητοποίηση του κοινού για την αειφόρο ανάπτυξη μέσω ιδρυμάτων τυπικής εκπαίδευσης (σχολείων, κ.λπ.) όπως επίσης μέσω κοινοτήτων, οικογενειών, των ΜΜΕ και των ΜΚΟ.

¹⁸ Μερικές χώρες έχουν εισάγει την προσέγγιση της «διαχείρισης γνώσης».

¹⁹ Για χώρες με ομοσπονδιακή κυβερνητική αρχή όλες οι αναφορές σε εθνικά σχέδια ισχύουν αναλόγως για ομοσπονδιακά και κρατικά σχέδια.

52. Επαγγελματικές δεξιότητες και γνώση επί θεμάτων Αειφόρου Ανάπτυξης πρέπει διαρκώς να βελτιώνονται και επομένως να αποτελούν τμήμα της δια βίου εκπαίδευσης των πολιτών περιλαμβανομένων αυτών που απασχολούνται σε τομείς όπως οι δημόσιες υπηρεσίες, ο ιδιωτικός τομέας, η βιομηχανία, οι μεταφορές και η γεωργία. Η ανάπτυξη νέας γνώσης και η ανάγκη να αναπτύξουμε νέες δεξιότητες προκειμένου να εξειδικεύεται το νόημα της Αειφόρου Ανάπτυξης θα παραμείνει μία μόνιμη ανάγκη καθότι πολλές περιοχές ειδικευμένων γνώσεων διαρκώς αναπτύσσονται.

53. Δράσεις-κλειδιά για την επίτευξη των ανωτέρω μπορεί να είναι: η προσφορά ευκαιριών μάθησης σε θέματα σχετιζόμενα με την Αειφόρο Ανάπτυξη στην διαρκή εκπαίδευση των επαγγελματιών, περιλαμβανομένων αυτών που απασχολούνται στο σχεδιασμό, διαχείριση και ΜΜΕ, ενθάρρυνση και υποστήριξη δραστηριοτήτων στην κοινότητα για ενσωμάτωση στην Αειφόρο Ανάπτυξη, ανάπτυξη συνεργασίας με ΜΚΟ και υποστήριξη των εκπαιδευτικών τους δραστηριοτήτων, προώθηση της συνεργασίας ανάμεσα σε ιδρύματα τυπικής εκπαίδευσης, οργανισμούς μη τυπικής εκπαίδευσης και άτυπες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ενθάρρυνση των ΜΜΕ στην ανάληψη δράσεων για ενημέρωση και διάλογο επί θεμάτων Αειφόρου Ανάπτυξης που να φτάνουν στο ευρύ κοινό.

Ανάπτυξη των ικανοτήτων εντός του εκπαιδευτικού τομέα για ενασχόληση με την Αειφόρο Ανάπτυξη

54. Εκπαιδευτικοί, ηγέτες και όσοι λαμβάνουν τις αποφάσεις σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης πρέπει να ενισχύσουν τη γνώση τους σχετικά με την ΕΑΑ προκειμένου να είναι σε θέση να παράσχουν κατάλληλη καθοδήγηση και στήριξη. Επομένως, προσπάθειες ενδυνάμωσης των ικανοτήτων απαιτούνται σε όλα τα επίπεδα τόσο τυπικής όσο και μη τυπικής εκπαίδευσης.

55. Δράσεις-κλειδιά για την επίτευξη των ανωτέρω μπορεί να είναι: η ανάπτυξη δεξιοτήτων για το προσωπικό του εκπαιδευτικού συστήματος συμπεριλαμβανομένων των ηγετών ώστε να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση τους για θέματα Αειφόρου Ανάπτυξης, ανάπτυξη κριτηρίων για αξιολόγηση της διδακτικής ικανότητας στην ΕΑΑ, εισαγωγή και ανάπτυξη συστημάτων για την Αειφόρο Ανάπτυξη σε ιδρύματα τυπικής εκπαίδευσης και μη τυπικής εκπαίδευσης, ενσωμάτωση θεμάτων σχετικών με την Αειφόρο Ανάπτυξη στα προγράμματα ειδίκευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών συμπεριλαμβανομένων αυτών που ασχολούνται στην μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση να μοιράζονται την εμπειρία τους.

Εξασφάλιση πρόσβασης σε επαρκή εργαλεία και υλικά για την ΕΑΑ

56. Υπάρχει ανάγκη να αναπτυχθεί εκπαιδευτικό υλικό για την ΕΑΑ σε όλα τα επίπεδα τόσο για τα γενικά τμήματα/προγράμματα όσο και για την εξειδικευμένη εκπαίδευση και ατομική σπουδή και πρέπει να προσαρμόζεται στις τοπικές συνθήκες και ανάγκες.

57. Δράσεις-κλειδιά για την επίτευξη αυτών θα μπορούσαν να είναι: η προώθηση της ανάπτυξης και παραγωγής υλικού για τους εκπαιδευτικούς, μαθητές και ερευνητές για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης ιδιαίτερα σε τοπικές γλώσσες η

ενθάρρυνση της ανάπτυξης και χρήσης ψηφιακών και οπτικοακουστικών (audio, video) πολυμέσων και εποπτικών βοηθημάτων τόσο για μαθησιακούς σκοπούς όσο και για ανταλλαγή πληροφορίας, η διευκόλυνση πρόσβασης μέσω ηλεκτρονικών μέσων και του internet σε πόρους και πληροφορίες σχετικά με την ΕΑΑ, η εξασφάλιση της συνέπειας μεταξύ των προσεγγίσεων της τυπικής, μη τυπικής και άτυπης μάθησης και η ανάπτυξη σχετικών στρατηγικών διάδοσης τους.

Προαγωγή έρευνας επί της ΕΑΑ και ανάπτυξη της

58. Χρειάζονται έρευνα και δραστηριότητες για την ανάπτυξη διαφόρων περιοχών της ΕΑΑ όπως είναι οι αποτελεσματικές μέθοδοι μάθησης, τα εργαλεία αξιολόγησης, η διαμόρφωση στάσεων και αξιών, η ανάπτυξη σχολείων/ινστιτούτων και εφαρμογή των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών (ΤΠΕ). Έρευνα και αναπτυξιακές δραστηριότητες επί της ΕΑΑ πρέπει να προσφέρουν μια διαρκή βάση για την ανάπτυξη της.

59. Τα αποτελέσματα της έρευνας και των αναπτυξιακών προσπαθειών πρέπει να γίνονται τμήμα όσων έχουν ρόλο τοπικά, περιφερειακά και παγκόσμια και να ενσωματώνονται σε διάφορα τμήματα του εκπαιδευτικού συστήματος.

60. Δράσεις – κλειδιά για να επιτευχθεί αυτό μπορούν να είναι η προώθηση έρευνας και ανάπτυξης για: το περιεχόμενο της ΕΑΑ και τις διδακτικές και μαθησιακές μεθόδους τις οικονομικές επιπτώσεις και τα κίνητρα για ΕΑΑ τρόπους για να περιληφθούν πτυχές της Αειφόρου Ανάπτυξης και του τοπικού της περιεχομένου σε διάφορα αντικείμενα, δίδοντας προτεραιότητα σε έρευνα η οποία ενσωματώνει τις διάφορες διαστάσεις της Αειφόρου Ανάπτυξης δείκτες και την εργασία αξιολόγησης της ΕΑΑ, αμοιβαία χρήση των αποτελεσμάτων έρευνας και των παραδειγμάτων καλών πρακτικών.

3. Διεθνής συνεργασία

61. Η συνεργασία στην ΕΑΑ εκτός από το ότι συμβάλλει στην ενίσχυση και προαγωγή της ΕΑΑ στις χώρες, μπορεί να βοηθήσει στην εξασφάλιση αμοιβαίας κατανόησης, την ενίσχυση εμπιστοσύνης και την ανάπτυξη σεβασμού για τις πολιτισμικές αξίες, οικοδομώντας κατά συνέπεια φιλικές σχέσεις μεταξύ λαών και εθνών και συμβάλλοντας στη ειρήνη και την ευημερία.

62. Υπάρχει ανάγκη σε περιφερειακό επίπεδο να παρακολουθείται και να διευκολύνεται η εφαρμογή της Στρατηγικής και να ενισχύεται η συνεργασία για την ΕΑΑ. Η περιφερειακή διεργασία πρέπει να λαμβάνει υπόψη της άλλες εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα σε συνδυασμό με την Δεκαετία του ΟΗΕ για την ΕΑΑ και να θεωρείται ως συμβολή στις παγκόσμιες πρωτοβουλίες για την ΕΑΑ.

63. Η περιοχή της UNICEF διαθέτει πλούτο εμπειρίας στην διεθνή συνεργασία επί θεμάτων εκπαίδευσης, ιδιαίτερα τριτοβάθμιας. Ένας αριθμός εθνικών ή υπο-περιφερειακών δικτύων, ομάδες εργασίας επί της εκπαίδευσης, δίκτυα και σύνδεσμοι πανεπιστημίων, προγραμμάτων και συνεταιριστικών δομών έχουν αρχίσει να εργάζονται για την ανάπτυξη πολυθεματικών μορφών εκπαίδευσης για να επεξεργαστούν λύσεις σε προβλήματα που συνδέονται με την Αειφόρο Ανάπτυξη. Η πρόκληση είναι το πώς θα γίνει η βέλτιστη χρήση αυτών των εμπειριών και του

δυναμικού τους για την προώθηση της ΕΑΑ. Μια άλλη πρόκληση προέρχεται από το γεγονός ότι η έρευνα πάνω σε θέματα σχετικά με την ΕΑΑ δεν έχει ακόμη προβεβλημένο ρόλο διεθνώς. Υπάρχει ακόμη ανάγκη διεθνούς συνεργασίας για την ΕΑΑ σε επίπεδο προσχολικής και σχολικής εκπαίδευσης.

64. Περιφερειακά και υπο-περιφερειακά βήματα (fora) που συγκεντρώνουν μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας όπως δημόσιους λειτουργούς, εκπαιδευτικούς, ερευνητές και άλλους σχετικούς παράγοντες προκειμένου να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και καλές πρακτικές πάνω στην Αειφόρο Ανάπτυξη και θέματα ΕΑΑ πρέπει να θεωρηθούν ως υψηλής προτεραιότητας.

65. Η σύνθετη φύση της ΕΑΑ απαιτεί επιπρόσθετα από την εκπαιδευτική κοινότητα άλλοι σχετικοί διεθνείς παράγοντες να κληθούν να συνεργαστούν για την εφαρμογή της Στρατηγικής. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τη σχετική διεθνή συνεργασία για βελτίωση της γνώσης και των δεξιοτήτων σχετικά με την Αειφόρο Ανάπτυξη για διάφορους επαγγελματίες και όσους λαμβάνουν αποφάσεις.

66. Οι εμπειρίες και οι ανάγκες διαφέρουν στα διάφορα τμήματα της περιοχής UNECE. Η συνεργασία μεταξύ των διαφορετικών αυτών υπο-περιφερειών πρέπει να ενισχυθεί. Αυτό μπορεί να καταστήσει πιθανή τη στενότερη συνεργασία σε θέματα ιδιαίτερης σημασίας για μια υπο-περιοχή, βοηθώντας έτσι τις χώρες να επιτύχουν τα βέλτιστα πρακτικά αποτελέσματα.

67. Χρειάζεται η περαιτέρω εκτίμηση των αναγκών των διαφόρων υπο-περιοχών (της UNECE περιφέρειας). Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, Καυκάσου και Κεντρικής Ασίας (EECCA)²⁰ και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης για την επίλυση των κύριων προβλημάτων τους στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την ΕΑΑ. Μερικά από τα προβλήματα τους είναι η έλλειψη επαρκούς εποπτικού υλικού, η αναποτελεσματική χρήση των ικανοτήτων των ινστιτούτων εκπαίδευσης και έρευνας, η έλλειψη σε ειδικευμένους εκπαιδευτικούς και η ανεπαρκής ευαισθητοποίηση αλλά επίσης και η έλλειψη διατμηματικής και πολυεταιρικής συνεργασίας στην ΕΑΑ. Μια άλλη πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπισθεί στην ΝΑ Ευρώπη και EECCA είναι η φτωχή ποιότητα της εκπαίδευσης των παιδιών που ζουν σε αγροτικές περιοχές και η έλλειψη οικονομικών και ανθρωπίνων πόρων για την ανάπτυξη της ΕΑΑ σε αυτές τις περιοχές. Συνεπώς η υποστήριξη των δομών και των ικανοτήτων, η οικονομική βοήθεια και η υποστήριξη προγραμμάτων εκπαίδευσης, έρευνας και ευαισθητοποίησης του κοινού στην Αειφόρο Ανάπτυξη σε χώρες με οικονομίες σε μεταβατική φάση (*in transition*) πρέπει να αναγνωριστεί ως ένα σημαντικό θέμα και να ληφθεί υπ' όψη αναλόγως από Κυβερνήσεις, σχετικούς οργανισμούς και δωρητές²¹.

68. Δράσεις-κλειδιά μπορούν να είναι: η ενίσχυση των υπαρχόντων περιφερειακών και υπο-περιφερειακών δικτύων και ενώσεων που εργάζονται πάνω στην ΕΑΑ και η ενθάρρυνση προγραμμάτων διδμοποίησης, διμερούς συνεργασίας και εταιρικών σχέσεων η κατάλληλη χρήση των υπαρχόντων νομικών δεσμευτικών εργαλείων όπως η Σύμβαση του Aarhus και άλλες σχετικές συμφωνίες για την ευαισθητοποίηση στην

²⁰ Βλ. επίσης περιβαλλοντική συνεργασία στην UNECE περιοχή: Περιβαλλοντική Στρατηγική για τις χώρες EECCA, Στρατηγικό πλαίσιο, Υπουργική Διάσκεψη για το «Περιβάλλον στην Ευρώπη» Κίεβο, 2003.

²¹ Βλ. επίσης Σχέδιο Εφαρμογής: WSSD (Γιοχάνεσμπουργκ 2002).

Αειφόρο Ανάπτυξη η διευκόλυνση της αμοιβαίας επικοινωνίας καλών πρακτικών, εμπειριών, καινοτομιών και πληροφόρησης πάνω στις εθνικές εμπειρίες και προγράμματα για την ανάπτυξη συνεργασίας για θέματα σχετιζόμενα με ΕΑΑ πχ.: με χρήση των εργαλείων ΤΠΕ και του διαδικτυακού τόπου της UNECE η συμπερίληψη της ΕΑΑ στα σχετικά διμερή και πολυμερή προγράμματα η ενθάρρυνση της συμμετοχής ΜΚΟ και άλλων σημαντικών ομάδων σε διεθνείς συνεργασίες στην ΕΑΑ η ενθάρρυνση και ο συντονισμός διεθνών εκδηλώσεων για ευαισθητοποίηση στην Αειφόρο Ανάπτυξη και ενθάρρυνση της ανταλλαγής και διάδοσης εμπειριών.

69. Για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής περιφερειακής διακυβέρνησης και επικοινωνίας απαιτείται η καθιέρωση κομβικών σημείων υπεύθυνων για την ΕΑΑ σε όλες τις χώρες της περιοχής UNECE καθώς και στους σχετικούς διεθνείς οργανισμούς. Μια συντονιστική επιτροπή αποτελούμενη από εκπροσώπους των τομέων Περιβάλλοντος και Παιδείας θα μπορούσε να συγκροτηθεί προκειμένου να παρακολουθεί την εφαρμογή της Στρατηγικής. Η διαδικασία του «Περιβάλλοντος για την Ευρώπη» θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως πλατφόρμα για την περιφερειακή συνεργασία για την ΕΑΑ και η Επιτροπή Περιβαλλοντικής Πολιτικής της UNECE ως το σώμα/όργανο το οποίο θα επισκοπεί την πρόοδο εφαρμογής της Στρατηγικής σύμφωνα με το πρόγραμμα εργασίας της Επιτροπής.

70. Κατά την διάρκεια των Συνεδρίων «Περιβάλλον για την Ευρώπη», οι Υπουργοί ενδέχεται να επιθυμούν να συζητούν την πρόοδο εφαρμογής της Στρατηγικής βάσει εθνικών και άλλων σχετικών εκθέσεων. Οι Εκθέσεις Περιβαλλοντικής Δραστηριότητας θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν μια εκτίμηση των προσπαθειών της υπό επισκόπηση χώρας για την ΕΑΑ.

4. Ρόλοι και ευθύνες

71. Οι κυβερνήσεις πρέπει να παίξουν έναν ενεργό ρόλο στην προώθηση και διευκόλυνση της εφαρμογής της Στρατηγικής στη χώρα τους. Πρέπει να εκτιμούν και να παρακολουθούν τακτικά την εφαρμογή της σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης.

72. Οι τοπικές εκπαιδευτικές αρχές και οι θεσμοί τυπικής εκπαίδευσης ενθαρρύνονται να αναλαμβάνουν ευθύνες για την εφαρμογή των σχετικών προβλέψεων της Στρατηγικής και για την παρακολούθησή της.

73. Οι σχετικοί εταίροι, περιλαμβανομένων των τοπικών αρχών, των εκπαιδευτικών και επιστημονικών τομέων, του τομέα υγείας, του ιδιωτικού τομέα, της βιομηχανίας, των μεταφορών και γεωργίας, των εμπορικών και εργατικών ενώσεων, των ΜΜΕ, των ΜΚΟ, των διαφόρων κοινοτήτων, των αυτοχθόνων πληθυσμών και των διεθνών οργανισμών πρέπει να κληθούν να προσδιορίσουν τις προτεραιότητες τους και να αναλάβουν τις ευθύνες τους για την εφαρμογή και παρακολούθηση της Στρατηγικής.

5. Οικονομικά θέματα

74. Η εξασφάλιση επαρκών οικονομικών μέσων για την εφαρμογή της Στρατηγικής αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την επιτυχία της. Προκειμένου να εκτιμηθεί επακριβώς το κόστος των μέτρων εφαρμογής τα οποία είναι αναγκαία για την επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής και την απόδοση αυτής της επένδυσης, είναι ουσιώδες να κατανοηθεί η αξία της εκπαίδευσης στην εισαγωγή των πολιτικών και

των πρακτικών Αειφόρου Ανάπτυξης στην κοινωνία. Η εκπαίδευση πρέπει να αντιμετωπιστεί ως μια επένδυση που αποδίδει μακροπροθέσμως.

75. Το κόστος εφαρμογής αυτής της Στρατηγικής πρέπει, γενικά, να αντιμετωπιστεί από κάθε μια χώρα. Οι κυβερνήσεις, επομένως πρέπει να εξασφαλίσουν την διάθεση των απαραίτητων πόρων. Πολλές από τις προτεινόμενες δράσεις μπορούν να ενσωματωθούν στην τρέχουσα εργασία ανάπτυξης του εκπαιδευτικού τομέα. Μερικές δράσεις θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν ευκολότερα μέσα από υπο-περιφερειακά προγράμματα.

76. Οι κυβερνήσεις πρέπει να χρησιμοποιήσουν προϋπολογισμούς και οικονομικά κίνητρα για τη χρηματοδότηση της ΕΑΑ για όλες τις μορφές εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένης της εισαγωγής υποτροφιών για την ΕΑΑ και την ανάπτυξη ικανοτήτων των ήδη υπαρχόντων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες να περιληφθούν στοιχεία της ΕΑΑ σε σχετικά διμερή και πολυμερή προγράμματα. Εταιρικές συνεργασίες μπορεί να δημιουργηθούν και πρέπει να ενθαρρυνθούν ώστε να αναζητήσουν υποστήριξη, συμπεριλαμβανομένων συνεισφορών σε είδος από διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς και τον ιδιωτικό τομέα. Στα αρχικά στάδια εφαρμογής της Στρατηγικής, η οικονομική ενίσχυση σε μερικά τμήματα της περιοχής ιδιαίτερα σε χώρες της ΝΑ Ευρώπης είναι ιδιαίτερα σημαντική για την υποβοήθηση των αντίστοιχων χωρών στην εκκίνηση της διαδικασίας.

6. Αξιολόγηση και χρονοδιάγραμμα

77. Για την εκτίμηση της εφαρμογής της Στρατηγικής ένα χρονικό πλαίσιο πρέπει να καθοριστεί και δείκτες να αναπτυχθούν. Το να καταστούν οι άνθρωποι ικανοί να δρουν επωφελώς για την Αειφόρο Ανάπτυξη είναι θέμα ποιότητας της Εκπαίδευσης και αποτέλεσμα των σπουδών τους. Εισάγοντας στοιχεία Αειφόρου Ανάπτυξης σε όλες τις μορφές και επίπεδα εκπαίδευσης είναι μια μακρά διεργασία και επομένως, τα αποτελέσματα μπορούν να μετρηθούν μόνο σε μακροχρόνια περίοδο.

78. Η εφαρμογή της Στρατηγικής πρέπει να ιδωθεί ως μία συνεχιζόμενη διαδικασία. Παρά ταύτα προκειμένου να διευκολυνθεί η εκτίμηση της προόδου της προτείνονται τρεις φάσεις εφαρμογής:

I Φάση (μέχρι το 2007): ως καλή βάση έναρξης της Εφαρμογής συνιστάται κάθε χώρα να προσδιορίσει τι γίνεται ήδη, το οποίο θα μπορούσε να ενταχθεί στο πλαίσιο της Στρατηγικής. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει μία επισκόπηση των πολιτικών που ισχύουν, των νομικών πλαισίων, των οικονομικών μηχανισμών, και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και θα μπορούσε να περιλαμβάνει εντοπισμό των εμποδίων και κενών. Επανορθωτική δράση πρέπει να αναληφθεί προκειμένου να ξεπεραστούν οι αδυναμίες και να καταρτιστεί ένα εθνικό σχέδιο εφαρμογής της Στρατηγικής. Πρέπει να αναπτυχθούν μέθοδοι αξιολόγησης και δείκτες ιδιαίτερα ποιοτικοί για την εφαρμογή της ΕΑΑ. Κατά το Συνέδριο τους με τίτλο «Περιβάλλον για την Ευρώπη» (2007) οι Υπουργοί μπορούν να διακηρύξουν την δέσμευσή τους για τη Στρατηγική, να εορτάσουν τις επιτυχίες, να μοιραστούν θέματα και ανησυχίες και να αναφερθούν στην πρόοδο των εθνικών τους Στρατηγικών.

II Φάση (μέχρι το 2010): Η εφαρμογή των προβλέψεων/διατάξεων της Στρατηγικής με τον κατάλληλο τρόπο πρέπει να βρίσκεται σε εξέλιξη. Σε αυτό το πλαίσιο, οι

χώρες πρέπει να ανασκοπήσουν την πρόοδο που έχει επιτευχθεί στην εφαρμογή των αντίστοιχων Εθνικών Στρατηγικών τους και να τις αναθεωρήσουν, αν είναι αναγκαίο. III Φάση (μέχρι το 2015 και μετά): Οι χώρες θα πρέπει να έχουν επιτύχει σημαντική πρόοδο στην εφαρμογή της ΕΑΑ.

79. Προκειμένου να διευκολυνθεί μία εκτίμηση και αξιολόγηση που να βασίζεται σε διεργασίες ένας αριθμός θεμάτων πρέπει να ληφθεί υπόψη. Αυτά περιλαμβάνουν τα εξής παραδείγματα:

Εντοπισμός ηγετών και συντονιστών που θα οδηγήσουν τη Στρατηγική-πλαίσια πολιτικής, νομοθετικής και λειτουργικής ενίσχυσης της Στρατηγικής-πλαίσιο για διακυβερνητική και πολυεταιρική συνεργασία και συμπράξεις-συνάφεια του προγράμματος σπουδών τυπικής εκπαίδευσης και μαθησιακών προγραμμάτων - αρχική και διαρκής κατάρτιση σε θέματα σχετικά με την Αειφόρο Ανάπτυξη ιδιαίτερα για τους εκπαιδευτικούς -εργαλεία και υλικά για την ΕΑΑ -έρευνα και ανάπτυξη της μη-τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης-εμπλοκή των ΜΜΕ και η απήγηση/επιρροή τους στους εκπαιδευόμενους.

Σημείωση

Δύο υποβοηθητικά κείμενα διατίθενται για ενημέρωση: ένα για παρελθούσες και τρέχουσες διεθνείς διαδικασίες πάνω στην ΕΑΑ (CEP/AC.13/2004/8/Add.1) και ένα άλλο για την αποσαφήνιση όρων που χρησιμοποιούνται στη Στρατηγική (CEP/AC.13/2004/8/Add.2).

*****